

2078-0003/0

**MINISTERE DE LA REGION DE
BRUXELLES-CAPITALE**

ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA
REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
CLASSANT COMME MONUMENT LA
TOMBE DE JACQUES LOUIS DAVID
SISE AU CIMETIERE DE BRUXELLES,
CONCESSION N° 537, A EVERE.

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-
Capitale,

Vu l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la
conservation du patrimoine immobilier,
notamment les articles 22 et 23;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Région de
Bruxelles-Capitale du 22 décembre 1994
entamant la procédure de classement comme
monument de la tombe de Jacques Louis
David sise au cimetière de Bruxelles,
concession n° 537 à Evere;

Vu l'avis du Collège des Bourgmestre et
Echevins de la commune d'Evere émis le 27
mars 1995;

Vu l'avis de la Commission royale des
monuments et des sites émis le 20 mars 1996;

**MINISTERIE VAN HET BRUSSELS
HOOFDSTEDELIJK GEWEST**

BESLUIT VAN DE BRUSSELSE
HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT
BESCHERMING ALS MONUMENT VAN
HET GRAFMONUMENT VAN JACQUES
LOUIS DAVID GELEGEN OP DE
BEGRAAFPLAATS VAN BRUSSEL,
CONCESSIE NR 537, TE EVERE.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie van 4 maart 1993
inzake het behoud van het onroerende
erfgoed, inzonderheid op artikelen 22 en 23;

Gelet op het besluit van de Brusselse
Hoofdstedelijke Regering van 22 december
1994 houdende instelling van de procedure
tot bescherming als monument van het
grafmonument van Jacques Louis David
gelegen op de begraafplaats van Brussel,
concessie nr 537 te Evere;

Gelet op het advies van het College van
Burgemeester en Schepenen van de gemeente
Evere uitgebracht op 27 maart 1995;

Gelet op het advies van de Koninklijke
Commissie voor Monumenten en
Landschappen uitgebracht op 20 maart 1996;

Considérant que le propriétaire, la Ville de Bruxelles, a transmis ses observations le 23 mars 1995 et que celles-ci peuvent être résumées comme suit :

La Ville de Bruxelles n'est pas l'unique propriétaire.

La zone de protection est établie de façon arbitraire et ne répond pas à la définition de l'ordonnance.

Considérant que ces observations peuvent être rencontrées comme suit :

La zone de protection a été revue afin de rencontrer les observations de la Ville relatives aux perspectives et à la gestion des cimetières.

Les problèmes juridiques et administratifs concernant la propriété n'ont pas d'influence sur la valeur du monument et ne sont pas une objection au classement.

Sur la proposition du Ministre-Président chargé des Pouvoirs locaux, de l'Emploi, du Logement et des Monuments et Sites,

ARRETE :

Article 1er - Est classée comme monument, la tombe de Jacques Louis David, concession n° 537, sise au cimetière de Bruxelles à Evere, connu au cadastre d'Evere, 2ème division, section B, parcelle n° 184 G2, en raison de son intérêt historique, esthétique et artistique, précisée dans l'annexe du présent arrêté.

Art. 2 - La zone de protection relative au monument décrit dans l'article 1er comprend l'ensemble des concessions directement contiguës à celle reprise à l'article 1er.

Overwegende dat de eigenaar, de Stad Brussel, haar opmerkingen op 23 maart 1995 heeft meegedeeld en dat deze als volgt kunnen worden samengevat :

De Stad Brussel is niet de enige eigenaar.

De vrijwaringszone werd willekeurig vastgelegd en beantwoordt niet aan de definitie van de ordonnantie.

Overwegende dat deze opmerkingen als volgt kunnen tegemoet gekomen worden :

De vrijwaringszone is herzien teneinde de opmerkingen van de Stad tegemoet te komen met betrekking tot de perspectieven en het beheer van de begraafplaats.

Juridische en administratieve problemen in verband met de eigendom hebben geen invloed op de waarde van het monument en vormen geen bezwaar voor een bescherming.

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter belast met Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen,

BESLUIT :

Artikel 1 - Wordt beschermd als monument het grafmonument van Jacques Louis David, concessie nr 537 gelegen op de begraafplaats van Brussel, te Evere, bekend ten kadaster te Evere, 2de afdeling, sectie B, perceel nr 184 G2, wegens zijn historische, esthetische en artistieke waarde, zoals nader bepaald in de bijlage gevoegd bij dit besluit.

Art. 2 - De vrijwaringszone met betrekking tot het in artikel 1 beschreven monument betreft het geheel van de concessies onmiddellijk belendend aan die vermeld in artikel 1.

Art. 3 - Les conditions particulières de conservation sont les suivantes :

a) Peindre des éléments, les enduire alors qu'ils ne l'ont jamais été, ainsi que les nettoyer autrement qu'à l'aide d'eau pure à pression basse contrôlée est interdit.

b) L'entretien normal (réparation immédiate des dégâts, l'étaçonnage ou recouvrement à l'aide de matériaux provisoires en cas d'urgence, nettoyage de la pierre, et, alentour, ordonnancement des plantations) est obligatoire.

Art. 4 - Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, le 06/02/97

Par le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et Ministre des Pouvoirs locaux, de l'Emploi, du Logement et des Monuments et Sites

Art. 3 - De bijzondere behoudsvoorwaarden zijn de volgende :

a) Het beschilderen van elementen, ze bepleisteren hoewel ze dit nooit geweest zijn, evenals het reinigen op een andere wijze dan met zuiver water onder gecontroleerde lage druk is verboden.

b) Het normale onderhoud (onmiddellijke herstelling van schade, het schoren of bedekken met voorlopig materiaal in dringend geval, het reinigen van de steen, de logische afmeting van de omgevende aanplantingen) is verplicht.

Art. 4 - De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 06/02/97

Door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en Minister van Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen

Charles PICQUE

ANNEXE A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME MONUMENT LA TOMBE DE JACQUES LOUIS DAVID SISE AU CIMETIERE DE BRUXELLES, CONCESSION N° 537 A EVERE.

Réf. cadastrale : 2ème division, section B, parcelle n° 184 G2.

Description sommaire :

Le monument funéraire de Jacques Louis David est situé au Rond-point des Bourgmestres, un emplacement d'honneur au cimetière de Bruxelles à Evere.

Cet artiste de renommée mondiale et figure de proue du néo-classicisme vivait en exil à Bruxelles depuis 1816, il y décéda le 25 décembre 1825.

Sa dépouille mortelle embaumée fut enterrée provisoirement dans l'ancien cimetière de la collégiale de Saints Michel et Gudule au quartier Léopold, dans l'attente d'un éventuel rapatriement vers la France.

Le corps reposait dans un cercueil en plomb et en chêne. Selon certains auteurs, différents documents seraient déposés dans le cercueil.

Le monument fut érigé grâce à une souscription internationale organisée principalement aux Pays-Bas et en France. Le projet fut diffusé via une gravure de Jobard vendue par souscription.

Le monument funéraire, d'une grande sobriété, se compose d'un simple obélisque.

Le sculpteur est inconnu. Selon certains auteurs, la commande aurait été confiée à Gilles Lambert Godecharle.

A la demande d'un petit-fils de l'artiste, le monument fut transféré intégralement au nouveau cimetière d'Evere en 1882.

L'entretien du monument fut confié à l'Association des artistes peintres, sculpteurs, architectes et dessinateurs. Pour la restauration, en 1884, l'Association fit appel à l'architecte P. Saintenoy.

En 1971, la concession à perpétuité du monument fut prolongée pour une période de 50 ans.

Intérêts présentés par le monument selon les critères définis à l'article 2, 1° de l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier :

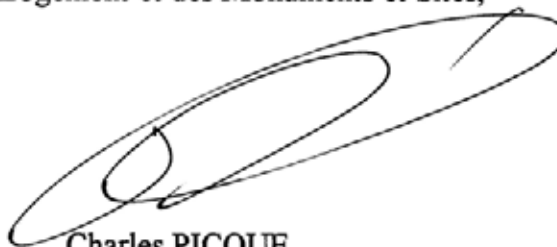
Intérêts historique, esthétique et artistique :

Le monument funéraire de Jacques Louis David est situé au Rond-point des Bourgmestres, un emplacement d'honneur du cimetière d'Evere. Cet artiste est une figure importante dans l'histoire de l'art occidental. Il est le pionnier incontesté du néo-classicisme. L'obélisque témoigne du grand intérêt de l'artiste pour l'Égypte ancienne et de son admiration pour Napoléon Bonaparte et la campagne d'Égypte.

A l'époque, le monument était largement connu grâce à la gravure de Jobard diffusée pour la souscription internationale.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 06/02/97 ,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et Ministre des Pouvoirs locaux, de l'Emploi, du Logement et des Monuments et Sites,

Charles PICQUE.

BIJLAGE VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS MONUMENT VAN HET GRAFMONUMENT VAN JACQUES LOUIS DAVID GELEGEN OP DE BEGRAAFPLAATS VAN BRUSSEL, CONCESSIE NR 537 TE EVERE.

Kadastrale gegevens : 2de afdeling, sectie B, perceel nr 184 G2.

Beknopte beschrijving :

Het grafmonument van Jacques Louis David bevindt zich op een ereplaats in het kerkhof van Brussel te Evere, op het Rondpunt der Burgemeesters.

Deze wereldbepaalde kunstenaar en leider van het neoclassicisme leefde sinds 1816 als banneling te Brussel waar hij op 25 december 1925 overleed.

Zijn stoffelijk overschot werd gebalsemd en voorlopig begraven in het voormalige kerkhof van de collegiale kerk Sint-Michiels en Sint-Goedele in de Leopoldswijk in afwachting van een eventuele repatriering naar Frankrijk.

Het lichaam lag in een kist van lood en eik. Verschillende dokumenten waren volgens sommige auteurs in de kist bijgevoegd.

Het monument werd opgericht via internationale intekening die hoofdzakelijk werd georganiseerd in de Nederlanden en Frankrijk. Het ontwerp werd verspreid via een gravure van Jobard die als intekening werd verkocht.

Het grafmonument bestaat uit een eenvoudige obelisk en wordt gekarakteriseerd door soberheid. De beeldhouwer die verantwoordelijk was voor de uitvoering is niet gekend. Volgens sommige auteurs zou de opdracht zijn toevertrouwd aan Gilles Lambert Godecharle.

Op aanvraag van een kleinzoon van de kunstenaar werd het monument met zijn inhoud in 1882 naar het nieuwe kerkhof van Evere overgebracht. De onderhoud van het monument werd toevertrouwd aan de Association des artistes peintres, sculpteurs, architectes et dessinateurs. Deze vereniging deed in 1884 beroep op architect P. Saintenoy voor de restauratie.

In 1971 werd de eeuwigdurende concessie van het monument verlengd voor een periode van 50 jaar.

Belang van het monument volgens artikel 2, paragraaf 1, bepaald in de Ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed :

Historische, esthetische en artistieke waarde :

Het grafmonument van Jacques Louis David bevindt zich op een ereplaats in het kerkhof van Evere, nl. het het Rond Punt der Burgemeesters. Deze kunstenaar is een belangrijke figuur in de geschiedenis van de Westerse kunst. Hij was de onbetwistbare leider van het neo-classicisme. De obelisk getuigt van de grote interesse van de kunstenaar voor het Oude Egypte en zijn bewondering voor Napoleon Bonaparte en diens campagne in Egypte. Het monument was indertijd zeer bekend door de gravure van Jobard die verspreid werd voor de internationale intekening.

Jacques Louis David leefde als banneling in Brussel. Herhaaldelijk werden pogingen ondernomen om zijn stoffelijk overschot naar Frankrijk over te brengen. Dit stoffelijk overschot maakt echter inherent deel uit van het grafmonument waarvoor het gerealiseerd is. Deze twee elementen scheiden doe bovendien afbreuk aan de geschiedenis.

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 06/02/97

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en Minister van Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen,

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Charles PICQUE